

ня державної геоекономічної політики відповідає не лише за характер та темпи економічного зростання, що є особливо актуальним на етапі боротьби з економічною кризою, а й за перспективи діяльності нашої держави на світових ринках.

Надалі видається доцільним розглянути можливості та перспективи творення раціональної державної геоекономічної політики шляхом розробки відповідних урядових документів та формування стратегії розвитку України в геоекономіці.

Література

1. Дамаскина М.А. Національна стратегія економічного розвитку України [Електронний ресурс] / М.А. Дамаскина ; Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/5_damaskina.htm.
2. Дергачев В.А. Геоэкономика Украины (теоретические и прикладные основы): монография / В.А. Дергачев. – Одесса, 2002. – С. 244.

3. Жан К. Геоэкономика, господство экономического пространства / К. Жан, П. Савона. – М., 1997. – С. 15.
4. Постанова Верховної Ради України “Про основні напрями зовнішньої політики України” від 02.07.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 37. – Ст. 379.
5. Термінологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://udec.ntu-kpi.kiev.ua/lspace/history_ukr_11/schedule.nsf/D862E82EAFB758368525663C004F385C/62857BF7FDAF6EC8C225707D004D630A?OpenDocument.
6. Соскін О. Сучасний геопростір і пріоритети розвитку України [Електронний ресурс] / О. Соскін. – Режим доступу: <http://www.soskin.info/ea/2000/2/20000298.html>.

УДК 35.078

АСИМИЛЯТОРСТВО ЧИ АВТОНОМІЗМ: ДИЛЕМА ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ ст.

Демиденко Д.М.

головний спеціаліст Головного управління з питань внутрішньої політики виконавчого органу Київської міської ради (КМДА)

Annotation

In the article the essence of assimilation or autonomy policy is investigated as dominant political ideology of Ukrainian Cossack sergeant-major aristocracy in the conditions of integration into Russian state-political imperial system at the end of XVII – 1st part of XIX century. The following questions are elucidated: peculiarities, forms and directions of manifestation and features of evolution of assimilation or autonomy policy as alternative opinion of Ukrainian governmental elite about national system of state government in the conditions of its transformation into generally imperial. The influence of these ideological programmes on genesis of Ukrainian nation is defined.

Анотація

У статті досліджено сутність асиміляторства та автономізму як домінантних ідейно-політичних орієнтацій української козацько-старшинської аристократії в умовах інтеграції до російської імперської державно-політичної системи в кінці ХVІІІ – І пол. ХІХ ст. З'ясовано характерні особливості, форми і напрями прояву та особливості еволюції асиміляторства та автономізму як альтернативних поглядів української управлінської еліти на національну систему державного управління в

умовах її трансформації в загальноімперську. Визначено вплив цих ідеологічних програм на націогенез українського народу.

Ключові слова

Асиміляторство, автономізм, державне управління, управлінська еліта, кооптація, інституціональна русифікація, націогенез.

І. Вступ

Питання самоідентифікації Української держави та визначення її місця і ролі у світовому просторі залишаються полемічними, оскільки не знаходять чіткого логічного науково-теоретичного та практичного вирішення. Наша держава позиціонується перманентною і непослідовною зовнішньою політикою, вектор якої обумовлюється переважно корпоративною ідеологією правлячої державно-політичної еліти. Хитання від позаблокового статусу, декларування співдружності з країнами пострадянського простору до євроатлантичної інтеграції свідчить про значні резерви для наукових пошуків у площині етнонаціогенезу українського народу та розвитку державно-політичного світогляду.

Об'єктивна потреба у конструюванні власного національного шляху розвитку держави і суспільства вимагає переосмис-

лення історичної спадщини українського народу. В цьому контексті є актуальним дослідження ідейно-політичних орієнтацій української управлінської еліти в умовах інтеграції до російської імперської державно-політичної системи в кінці XVIII – I пол. XIX ст.

Структурно-функціональний аналіз асиміляторства та автономізму як найбільш виражених полярних ідейно-політичних орієнтацій української національної еліти в ситуації конфліктних взаємовідносин українського і російського етносів дасть змогу з'ясувати особливості поглядів національної еліти на систему державного управління в різні історичні періоди.

Переосмислення історичного шляху українського народу розкриває перед науковцями нові дослідницькі площини. Актуально постають питання націогенезу українців у контексті історичного розвитку сусідніх державно-політичних утворень, зокрема Російської імперії. Саме період більш ніж трьохсотрічного перебування значної частини сучасних українських територій у складі Російської імперії в умовах поступової інтеграції українських етносоціо-політичних структур у загальноімперські та їх уніфікація є однією з найцікавіших сфер досліджень, адже в цей час український етнос переживав один із найскладніших та найсумніших етапів свого розвитку, сповнений нелегкими випробуваннями української етнічної структури на міцність і життєздатність.

У науковій літературі проблемі ідейно-політичних орієнтацій української управлінської еліти в умовах інтеграції до російської імперської державно-політичної системи в кінці XVIII – I пол. XIX ст. присвячена незначна кількість праць.

Уперше про актуальність досліджень цієї проблематики зауважив у 1996 р. професор О. Оглоблін, проте хронологічно її окреслював I пол. XIX ст., обмежуючи предмет пошуків виключно дворянським автономізмом.

Вивченню проблеми українського дворянського автономізму кінця XVIII – I пол. XIX ст. присвячено ряд статей вітчизняних істориків, політологів та філологів, зокрема М. Гончарука, Г. Грабовича, Г. Касьянова, А. Катренка, П. Магочія. Проте наукові пошуки цих учених не є системними дослідженнями ідейно-політичних орієнтацій української аристократії кінця XVIII – I пол. XIX ст.

Автономізм та асиміляторство як протилежні світоглядні орієнтації українського дворянства кінця XVIII – I пол. XIX ст., невід'ємно пов'язані з формуванням російської та української націй, намагалися дослідити А. Кеппелер та Р. Шпорлюк. Принципові відмінності автономізму козацько-старшинської аристократії та українського дворянства визначив у своїх працях Г. Касьянов.

Фундаментальні дослідження сутності, особливостей та наслідків інтеграції української

супільно-політичної системи до складу Російської імперії здійснені в працях зарубіжних учених З. Когути, Ю. Охрімовича та ін.

Для моделювання ситуації формування поглядів української управлінської еліти кінця XVIII – I пол. XIX ст. щодо держави, націогенезу і самоідентифікації в умовах втрати інституційної основи національної української державності цінними є ідеї націогенезу праць Дж. Бройї, Е. Гелнера, Л. Нагорної, Ю. Павленка, Е. Сміта, Дж.Е. Хобсбаума, М. Хроха.

Науковий пошук автора та запропоновані в статті висновки спираються на аналіз першоджерел та опублікованих документальних матеріалів, серед яких "Записки" В. Полетики, А. Чепи, "Записка 1801 г.", листи В. Даля.

Проведений аналіз свідчить, що в українській науковій літературі бракує праць, у яких системно та функціонально-структуровано досліджувалася б проблема вибору та сутності ідейно-політичних орієнтацій української управлінської еліти в умовах інтеграції до російської імперської державно-політичної системи в кінці XVIII – I пол. XIX ст. Вивчення автономізму та асиміляторства як полярних домінуючих ідейно-політичних орієнтацій української управлінської еліти кінця XVIII – I пол. XIX ст., які відображали ставлення до національної системи державного управління, за допомогою диференційованого та функціонального методологічних підходів та з урахуванням особливостей націогенезу українського народу в контексті європейських етнонаціональних процесів є новою площиною для наукових пошуків.

Перспективним напрямом досліджень є з'ясування впливу ідейно-політичної думки української управлінської еліти кінця XVIII – I пол. XIX на етнонаціогенез українського народу та ментальне уявлення національної державності, легітимності влади і механізмів здійснення державної політики.

II. Постановка завдання

Мета статті – на основі систематизації інформації першоджерел, узагальнення доробків вітчизняних та зарубіжних учених дослідити сутність, структурні характеристики, видові форми, засоби та напрями прояву асиміляторства та автономізму – домінуючих ідейно-політичних орієнтацій української управлінської еліти, що відображали ставлення до національної системи державного управління, в умовах інтеграції до російської імперської державно-політичної системи в кінці XVIII – I пол. XIX ст., точніше в ситуації втрати організаційних, інституціональних та структурно-функціональних основ української державності.

III. Результати

Ліквідація гетьманського уряду та формування імперської адміністративної структури – Малоросійської колегії – для управління Гетьманщиною наказами імператриці

Катерини II від 10.11.1764 р. ознаменували початок тривалих випробувань етнічної структури українського народу на міцність і життєздатність. Розпочата в 60–70-ті рр. XVIII ст. інституціональна русифікація була спрямована на повну інтеграцію політико-адміністративної, економічної, судової та етнонаціональної структур колишньої гетьманської української автономії в загальноімперський, всеросійський етносоціополітичний організм і вирізнялася такими істотними особливостями:

1) відсутність стратегії інтегрування Гетьманщини, через що уряд був вимушений загальмувати конкретні реформи 60–70-х рр. XVIII ст.;

2) очікування на реакцію з боку української сторони на ліквідацію Гетьманщини і введення колезького правління [2, с. 9].

Довершених форм “інституціональна русифікація” набула в 40-х рр. XIX ст., коли на теренах Малоросії не залишилось жодного натяку на чи то культурну, чи то політичну автономію.

Зазначений процес не міг бути однозначно сприйнятий українською етнічною елітою – козацько-старшинською верхівкою, пізніше – українським дворянством, оскільки козацька Україна залишила своїм нащадкам ясний національно-політичний ідеал, що хитався між державною самостійністю та автономією в землях сусідніх держав чи в федеративній сполучі з іншими.

Водночас російський імперський уряд, ставлячи під сумнів законність українських рангів, не давав українській шляхті забути своє автономне минуле. Виборювання прав на дворянство, яке тривало аж до 30-х рр. XIX ст., “примусило українську шляхту зважити свою роль в імперській системі та придивитися до цінностей скасованих інституцій” [8, с. 227].

Впливовим чинником формування світогляду української управлінської еліти кінця XVIII – поч. XIX ст. були докорінні зміни етнополітичної картини українських земель, адже внаслідок розподілів Речі Посполитої та приєднання причорноморських степів до Російської імперії в 70-х рр. XVIII ст. етнічна структура українського суспільства стала більш строкатою, а політична культура – виразно фрагментованою. Етнічна структура українського суспільства зазнала значного вкраплення російського етносу: якщо на початку XVIII ст., за підрахунками московських демографів В. Кабузана та С. Брука, як на Правобережжі, так і на Лівобережжі росіян практично не було, то наприкінці XVIII ст., за даними V ревізії перепису 1795 р., “вони вже розселились в усіх регіонах: на Лівобережжі – 175 тис. (5,2%); Правобережжі – 4 тис. (0,1%); в Новоросії – 308 тис. (19,1%)” [10, с. 74].

За таких умов у виборюванні свого місця в соціально-політичній структурі Російської імперії проявились дві полярні системи поглядів на національну державність та систему державного управління: асиміляторство та автономізм (традиціоналізм).

У ситуації уніфікації традиційних установ Малоросії українська козацько-старшинська еліта, займаючи другий з п’яти можливих щаблів в імперській ієрархії, за А. Каппеле-ром, “по суті мала дві перспективи: або вона домогалася визнання як дворяни, або опускалася до стану державних селян чи іногородців”. Звісно, друга перспектива була явно неприйнятною, тоді як кооптація до російської аристократії “гарантувала збереження привілеїв і земельних володінь” [5, с. 9–10], а з 1785 р. відкривала всі можливості отримати статус російського дворянства.

Процес кооптації української управлінської еліти значно полегшувався тим, що “лояльність щодо государя й імперії і станова приналежність мали більше значення, ніж приналежність до етнічної або конфесійної групи”, а такі етнічні чинники, як “мова, культура... відігравали підрядну роль” [5, с. 8]. Водночас відданість монархові не ототожнювалася з підпорядкуванням вищості одного етносу, адже монархічна влада тоді вважалась не суспільним, а “божественним феноменом”. З іншого боку, вслід за дослідником М. Розумним, Л. Нагорна цією ідеєю заперечує брак національної самосвідомості асиміляторів [10, с. 82].

Вагомим мотивом поширення асиміляторського світобачення в середовищі української козацько-старшинської еліти було те, що за період з 1776 по 1796 рр. штати намісницького апарату управління набиралися “за принципом рівного представництва українців та росіян” [2, с. 11]. До того ж принцип рекрутування залишився незмінним: елітарну кар’єру визначали вертикальні відносини покровителя (О. Безбородько, П. Завадовський, П. Румянцев) і горизонтальні зв’язки (дружні, родинні, учбові, робочі), що значно розширювало, враховуючи давні традиції служіння українців російському царизму, можливості української еліти.

Вищеперелічені чинники, а також ідея здорового прагматизму про неактуальність дотримання автономістських традицій, оскільки майбутня Україна могла розвиватись тільки на імперському ґрунті, спонукали появу феномену “людей двох націй”, характерного, між іншим, ірландцям.

Цілий ряд чинників обумовлював асиміляторство як привабливу позицію, яка гарантувала українській еліті відчуття свободи в межах імперської державної ідеології та права на власність. Тому не дивно, що, вслід за Ф. Прокоповичем, асиміляторський шлях обрала переважна більшість українсь-

кого дворянства, зокрема О. Безбородько, І. Гудович, П. Завадовський, В. Каразін, В. Кочубей, Д. Трощинський. До того ж, згідно з антропоцентричним підходом у психології, представленим В. Ільїним, Ю. Левенцем, Ж. Локом, категорично оцінювати асиміляторство як зрадницьку ідеологію не варто, оскільки ідея людської свободи та індивідуальної самореалізації може вважатися основним компонентом національної ідеї [8, с. 87].

Поява асиміляторства та феномену подвійної ідентичності знаходить обґрунтування в теорії Е. Сміта про хамелеоноподібність ідентичностей [14] та ідеї перманентних “інтелектуальних фаз” (ситуаційної ідентичності) П. Магочія [9].

До категорії асиміляторів – носіїв подвійної ідентичності, в житті яких неодноразово “повторювалися” або “збігалися” інтелектуальні фази асиміляторства та автономізму, дослідники відносять майже всіх піонерів українського літературного відродження (І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінку, А. Метлинського, М. Гоголя) та частину українського “служилого дворянства” (В. Каразіна, О. Безбородька). Так, зокрема, канцлер Російської імперії, етнічний українець князь О. Безбородько своїм ревним служінням великій батьківщині неодноразово отримував оцінку співвітчизників-українців “*сантименты не здѣшние имѣющаго*” [8, с. 226]. Але поряд із цим не був позбавлений “почуттів до Гетьманщини”, про що свідчать, окрім певних українфільських настроїв в листуванні з батьками та родичами, сприяння В. Рубану в опублікуванні “Короткого літопису Малоросії” в 1777 р. [8, с. 227] і заснування Гімназії вищих наук у Ніжині в 1805 р.

Негативними наслідками феномену подвійної ідентичності для українського націогенезу стала криза легітимності, спричинена занепадом ідентичності, та пригальмування процесу консолідації української нації, що зумовило пізній перехід у політичну фазу націогенезу [14, с. 60].

Асиміляторство як феномен яскраво характеризує думка голови Державної ради В. Кочубея: “Хоча я за походженням і хохол, однак я більше руський, ніж хто інший, і за моїми принципами, і за моїм станом, і за моїми звичками” [8].

Асиміляторські погляди знайшли своє відображення та обґрунтування в ряді памфлетів “1802–1806 рр.”, які були своєрідною реакцією на памфлетну діяльність дворян-автономістів кінця XVIII – I-го десятиліття XIX ст. Так, у памфлеті “Замечания до малой Росии принадлежащие” (1802 або 1803 р.) знаходимо “докладний опис статусу Малоросії у 1802 р., який містив гостру критику відновлення Генерального суду (1797 р.), найбільш ексцентричних українських прете-

нзій на дворянство та зверхнього ставлення до росіян”. Переконаливо асиміляторську позицію автора ілюструють такі слова: “Мы не Поляки, а Русские люди, и должны общему целого государства порядку темъ больше следовать, что мы в нёмъ явную нашу пользу и выгоду ощущаемъ” [8, с. 229–230].

З аналогічних міркувань написано “недатовану записку Д. Трощинського про міністерства”, автор якої обґрунтовує необхідність уніфікації системи адміністративних органів та фінансового управління двох Малоросійських губерній, оскільки вважає недоцільним “збереження різниці в образі правління привілейованих губерній” [2, с. 10].

На останній фазі уніфікації адміністративної та судової систем двох Малоросійських губерній, в 1832–1840 рр., асиміляторські погляди знаходили своє оформлення у вигляді “записок та проектів” реформ представників старого українського панства (С. Кочубея, Д. Селецького та ін.), які в 1843 р. поставили останню крапку в полеміці щодо доцільності існування в українських землях автономної системи судочинства, заснованої на Литовських статутах.

Протилежний асиміляторству полюс етнополітичних орієнтацій української управлінської еліти кінця XVIII – початку XIX ст. був представлений автономізмом. Основним рушієм цієї національно-державницької ідеології була високоосвічена козацько-старшинська аристократія, незадоволена нищенням російською імперською системою політичного й економічного ладу України – Гетьманщини та духовним приниженням корінного населення.

Автономістська ідея, викликана в основному меркантильною потребою козацько-старшинської еліти “узаконити дворянський статус” [9, с. 103], підкріплена результатами відповідних пошуків, знаходила змістовне оформлення в різноманітних петиціях, обґрунтуваннях і меморандумах.

Перші полемічні праці автономістського характеру з питання українського нобілітету з’явилися, на думку О. Оглоблина, З. Когути та інших дослідників, у “чернігівському колі українських патріотів, оборонців станових прав лівобережного дворянства”. Серед цих діяльних постатей О. Оглоблин називає В. Черниша, Р. Марковича – малоросійського губерніяльного прокурора (1799–1800 рр.) і Т. Калинського [11, с. 76].

Документальними свідченнями таких поглядів є трактат “Розмови Великої Росії з Малоросією” С. Дівовича (1762 р.), “Збірник прав і привілеїв малоросійського шляхетства”, “Записка про те, як Мала Росія під час володіння польського розподілу була, і про образ її управління” Г. Полетики, “Заметки про права малоросійського дворянства” (1800 р.) Р. Марковича, “Мнение о малоросійских чинах” (1800 р.), “Примечания о ма-

лоросийском дворянстве” (1808 р.) Т. Калининського, “Записка о малоросийском дворянстве” (1809 р.) А. Чепи та ін.

Автономістський дух зазначених творів не вносив зауважень, які б своєю ідейною спрямованістю виходили за межі благонадійності і вірнопідданства.

У першій половині XIX ст. ця літературна діяльність трансформувалася в потужну етнографічну та історичну науково-пошукову діяльність, ознаменувавши “етнографічний етап” українського націогенезу.

Аналіз літературно-публіцистичних творів автономістів дає змогу стверджувати, що тільки в останні десятиріччя автономного існування “Малоросії” її права, інституції та атрибути української державності почали захищатися в сенсі сучасного націоналізму.

Спираючись на позиції теоретичних розробок Д. Бройї [1], М. Гончарука [3], О. Оглоблина [11], Е. Сміта [14], М. Хроха [16], можна припустити, що український народ у 50–60-х рр. XVIII ст. мав можливість сформуватися як національна спільнота в межах території Малоросії, оскільки мав сприятливі стартові умови до формування нації: компактну територію розміщення, переважно в межах Чернігівської і Полтавської губерній; сформовані економічні, юридичні та політичні інституції – єдину економічну систему із жвавим внутрішнім рухом товарів, юридичний кодекс – русько-литовське законодавство, політичну культуру, що розвивалась на основі специфічних українських державних структур.

Вимоги автономістів кінця XVIII ст. щодо збереження традиційних станових привілеїв та пов’язаної з ними територіально-адміністративної автономії як національно-державницькі прагнення піддає сумніву Г. Касьянов, який оцінює автономістську ідентичність локальної української еліти як “реакцію не на “національні”, а на станово-територіальну асиміляцію українських земель та еліти” [6, с. 48]. Отже, основним мотивом як асиміляторства, так і автономізму було корпоративне прагнення української управлінської еліти зберегти станові права.

Як тільки-но складались сприятливі умови чи траплялася нагода, автономісти прагнули реалізації своїх ідей. Так, вимоги автономістського характеру різко проявились під час виборів до Законодавчої наказової комісії 1767 р. та в її діяльності 1767–1769 рр. Найактивнішим захисником традиційних поглядів дворянства 60-х рр. XVIII ст. можна вважати Г. Полетику, який брав активну участь в діяльності Законодавчої комісії 1767–1769 рр. Про його традиціоналістські погляди свідчать зокрема: “Промова на загальних зборах української старшини і чинів у Глухові (1763 р.), “Лист-подяка Григорія Андрійовича Полетики своїм виборцям...”

(1767 р.), “Збірник прав і привілеїв малоросійського шляхетства”, “Записка про те, як Мала Росія под час володіння польського розподілу була, і про образ її управління” та “Заперечення “Настанови Малоросійської колегії, даної її депутату Д. Наталіну” (1768 р.). Так, у “Листі-подяці” Г. Полетика обіцяв, що не буде “воздыхающего во отечестве... неизменно уповаю сподешествовать желаніямъ нашимъ” [2]. На думку А. Катренка, щодо Російської імперії Г. Полетика “формував принцип федералізму” [7, с. 14], а його автономізм не йшов далі теоретичного та, зрідка, практичного захисту давніх прав і привілеїв козацько-старшинської верхівки.

Найбільш послідовні дії були вчинені автономістами у напрямі збереження національної системи освіти та культури. Документальним свідченням цього є зокрема “Записка” чернігівського дворянства 1801 р. стосовно створення в Чернігові вищого освітнього закладу для дітей дворян: “Дворянське зібрання вважає за честь просити государя... в місті Чернігові призначити бути університету” [4, с. 315–316]. З аналогічними пропозиціями виступали новгород-сіверські патріоти: в 1802–1803 рр. прокурор Верхнього земського суду І. Халанський пропонував міністру освіти П. Завадовському та малоросійському губернаторові А. Куракіну “ідею відкриття в Новгород-Сіверському університету” [15, с. 82]. Хоча цей проект з відкриттям Харківського університету та Ніжинського гімназії вищих наук втратив свою доцільність, “в місті на базі Головного народного училища” 29.06.1808 р. було відкрито гімназію.

Автономістський рух, на відміну від асиміляторського, перманентно мав організаційно-інституціональне оформлення. Представником автономістських поглядів української освіченої еліти був, на думку О. Оглоблина та А. Федірка, “патріотичний гурток автономістів”, який існував у місті Новгород-Сіверському протягом 80–90-х рр. XVIII ст. До нього належали А. Гудович, Г. Долинський, М. Значко-Яворський, П. Корочевський, М. Миклашевський, А. Пригара, А. Рачинський, А. Худорба, а також, згадувані вже, Т. Калининський, О. Лобисевич, Г. Полетика та Ф. Туманський [15, с. 79]. Головним завданням члени гуртка вважали “реалізацію політичної програми Г. Полетики, озвученої на комісії по складенню “Нового уложення” в 1767 р.”, тобто “відстоювання автономного устрою Лівобережної України” [15, с. 80] і прав шляхти, проте їх діяльність обмежилася виданням публіцистичних творів автономістського забарвлення.

Якщо в культурно-освітній площині автономістських вимог українській управлінській еліті вдавалося досягати помітних успіхів, то задуми щодо відновлення козацьких військових формувань як уособлення героїчного

національного минулого не відповідали ідеям інституціональної русифікації. Ідея В. Капніста щодо проекту відновлення козацького війська, висловлена імператриці Катерині II в січні 1788 р., була реалізована в імперських інтересах. Утворення з колишніх запорозьких козаків двох козацьких корпусів, цілком підконтрольних урядові і позбавлених “традиційних прав і привілеїв козаків Гетьманщини” [8, с. 234], ніяк не вплинуло на український націогенез і збереження традиційної системи державного управління.

Традиціоналізм I пол. XIX ст. під тиском всеохоплювальної русифікації українських земель виявлявся переважно в етнографічно-пошуковій діяльності, яку здійснювали здебільшого різночинці та інтелектуали, в свідомості яких ідеї відродження національної української державності були в постійному конфлікті з об’єктивною реальністю імперської системи і не знаходили активного державно-політичного оформлення.

IV. Висновки

Ідейно-політична орієнтація української управлінської еліти кінця XVIII – I пол. XIX ст. обумовлювалася індивідуальним співвідношенням ідентичностей: етнічної та імперської і мережі лояльностей, у яку потрапляла українська еліта, тому в свідомості і практичній діяльності однієї і тієї самої особи, залежно від умов, презентувались переважно або автономістські, або асиміляторські ідеї, за винятком поодиноких випадків чітко вираженої етнополітичної позиції.

Асиміляторська позиція поширювалась у міру процесу інституціональної русифікації, яка, маючи глибинні традиції та сприятливо стимульовані умови кооптації неросійської еліти в імперську етносоціополітичну структуру, виражалась переважно в “ревному” служилому пристосуванні. Іншою формою вираження асиміляторства була памфлетна діяльність, особливо активна в 1802–1806 рр., основним змістом якої було обґрунтування необхідності єдності колишньої Гетьманщини з Російською імперією та критика існування автономних українських політико-правових інститутів, зокрема, традиційної системи судочинства за Литовськими статутами. Асиміляторство зіграло важливу роль для процесу самоусвідомлення українців як можливої модерної нації, привнесло в імперську столицю власне український спосіб політичного мислення та сприяло активізації процесу формування російської нації.

Автономізм української управлінської еліти II пол. XVIII – I пол. XIX ст. не був однорідною системною ідеологією як за носіями, так і за характером та значенням. Він еволюціонував від корпоративної ідеології козацько-старшинської верхівки, спрямованої на захист своїх станових прав, свобод, привілеїв та ототожнюваних з ними політи-

ко-адміністративних інститутів, до етнографічного націоналізму I пол. XIX ст. як першого етапу українського націогенезу, продюкованого патріотично зорієнтованим дворянством.

Козацько-старшинський автономізм та спричинена соціально-економічними і правовими потребами літературна, етнографічна й історична творчо-пошукова діяльність кінця XVIII – I пол. XIX ст. переважно не містили в собі національної ідеї в її модерному розумінні та не мали виразно політичного характеру.

Автономізм козацько-старшинської аристократії знаходив відображення, головним чином, у таких формах:

- практичному захисті та гарантуванні історичних прав, свобод та привілеїв української шляхти, що, зокрема, виявилось при обранні депутатів, складанні наказів та в діяльності Законодавчої комісії 1767–1769 рр.;
- памфлетній діяльності, вираженій у вигляді “записок”, трактатів тощо, спрямованій на обґрунтування історичних прав, привілеїв та інститутів традиційної системи державного управління колишньої Гетьманщини, зокрема, судочинства за Литовськими статутами, відновлення козацького війська, полкової адміністрації.

Література

1. Бройи Д. Подходи к исследованию национализма / Д. Бройи // Нации и национализм. – М. : Праксис, 2002. – 416 с.
2. Галь Б.О. Интеграция украинской элиты до политико-административных структур Российской империи у XVIII – I трети XIX ст. : автореф. дис. ... канд. истор. наук / Б.О. Галь. – Д., 2001. – 16 с.
3. Гончарук М. Українське національне відродження XIX століття / М. Гончарук // Вісник Академії наук України. – 1993. – № 9.
4. Записка 1801 г. о нуждах малороссийского дворянства // Киевская старина. – 1890. – № 8.
5. Каппелер А. Мазепинці, малороси, хохли: українці в етнічній ієрархії Російської імперії / А. Каппелер // Київська старовина. – 2001. – № 5.
6. Касьянов Г.В. Український націоналізм: проблема наукового переосмислення / Г.В. Касьянов // Український історичний журнал. – 1998. – № 2.
7. Катренко А.М. Український національний рух XIX ст. / А.М. Катренко. – К., 1998. – Ч. 1. – 88 с.
8. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760–1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 317 с.

9. Магочий П. Українське національне відродження. Нова аналітична структура / П. Магочий // Український аналітичний журнал. – 1991. – № 3.
10. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л.П. Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 315 с.
11. Оглоблин О. Опанас Лобисевич 1732–1805 / О. Оглоблин. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1966. – 99 с.
12. Охримович Ю. Короткий нарис розвитку української національно-політичної думки в XIX столітті / Ю. Охримович. – К., 1918. – 231 с.
13. Полетика В.Г. Записка о малороссийском дворянстве маршала роменского повета Василя Полетики / В.Г. Полетика. – М., 1809. – 15 с.
14. Сміт Е.О. Національна ідентичність / Е.О. Сміт. – К., 1994. – 253 с.
15. Федірко А.М. Патріотично-освічена еліта Новгород-Сіверського на рубежі XVIII–XIX ст. / А.М. Федірко // Український історичний журнал. – 1998. – № 2.
16. Хрох М. От национальных движений к полностью сформировавшейся нации: процесс строительства наций в Европе / М. Хрох // Нации и национализм. – М.: Праксис, 2002. – 416 с.
17. Чепе А.И. Записка о малороссийских чинах / А.И. Чепе // Киевская старина. – 1897. – № 4.

УДК 35.078

ПОДГОТОВКА КАДРОВ ДЛЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Иманбердиев Д.Ч.

докторант Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, г. Киев

Annotation

In the article the aspects of the modern state and feature of progress of professional preparation of civil servants and municipal office workers trends are considered in Kyrgyz Republic. Attention is accented on a dynamics and positive tendency in public administration and to the necessity of high-quality education of civil servants and municipal office workers for modern terms.

Аннотация

В статье рассмотрены аспекты современного состояния и особенности тенденций развития профессиональной подготовки государственных и муниципальных служащих в Кыргызской Республике. Акцентировано внимание на динамике и позитивной тенденции в государственном управлении и необходимости качественной подготовки государственных и муниципальных служащих в современных условиях.

Ключевые слова

Государственная служба, государственные служащие, государственное управление, профессиональная подготовка, современное состояние.

I. Вступление

Правильный подбор, расстановка и подготовка кадров стали главными вопросами, стоящими перед государством в Кыргызстане, что особенно было наглядным после апрельских событий 2010 г. Новому Кыргызстану требуются кадры с достаточно высоким уровнем компетенции, способные найти новые, нестандартные решения и методы рабо-

ты. Это особенно важно в современном, быстроменяющемся мире, когда XXI в. характеризуется растущей взаимозависимостью обществ и государств в глобальном мире. Это мир, где открываются возможности для всех людей с помощью новых информационных технологий, благодаря доступу к информации и знаниям, которые могут значительно улучшить жизнь народов, способствовать устойчивому развитию и прогрессу общества в целом. Именно глобализация, являясь фундаментальным вызовом в новом тысячелетии, вносит кардинальные изменения в подготовку кадров государственной службы.

Профессиональная подготовка государственных служащих – это ключевое звено государственной службы. Проблема состоит в том, что пока она не является целостной системой, отстает от современных потребностей общества и государства, а также слабо согласуется с лучшим мировым и европейским опытом функционирования публичной власти [1]. Существует ряд известных подходов к профессиональной подготовке государственных и муниципальных служащих:

- непрерывное обучение – подход, определяющий непрерывное развитие компетенции с учетом формального образования [2];
- инновационное обучение – подход, формирующий продвинутое или инновационное мышление у государственных и муниципальных служащих [3];